

Ebben az elmélkedésben döntő lépést szeretnénk tenni reményünk titkába, miközben imádságos lelkülettel elgondolkodunk a mennyországon. Bevezetésképpen legyen szabad néhány — szükségképpen elvont szavakkal megfogalmazott — előkészítő gondolatot adnunk, hogy elmélkedésünk további részében a mennyország tiszta szépségét annál jobban élvezhessük.

Az emberi lét lényeges dimenziójában van valamiféle titokzatos, „felé felé húzó erő“: ez a lélek „magasztossága“, a szellemnek „ívelése“, a magára még várató nagyság felé, vagyis az, amit a régiek ezzel a kifejezéssel illettek: „*extensio animi ad magna*“, és amely érzésnek itt — kísérletképpen — az „*ős-remény*“ nevet adjuk. Az ember öntudata a jövőre van felépítve. A jelen pillanatban még sötétben van. Az, amit „éppen most“ élünk meg, gyakran a legkevésbé „élményszerű“. A világitótorony aljában nincs fény. Az azonban, amire még várunk, a jövő, elég messze van ahhoz, hogy tudatunk fénye megvilágítsa. Az emberi „élet“ tehát mindig valami másnak „előíze“. A várakozás sohasem alszik el bennünk. Az ember mindig újabb kívánságokról álmodik. Ez az állandóan előbbre való tapogatózás abba, ami „még nincs itt“, az ember lényegéhez tartozik. Az emberben valóban elpusztíthatatlan ösztön dolgozik a „jó vég“ irányába. S ez az ösztön nem korlátozódik csupán a könnyen hívó tömegre. A „szebb jövő reménye“ elpusztíthatatlanul benne gyökerezik az embernek a boldogságra való törekvésében. Kétségtelenül motorja az igazi emberi gondolkodásnak, alkotásnak, álmodozásnak és kívánságnak. Így az „ember születése“ még mindig folyik, egészen a haláláig.

Az emberi egzisztenciának ez az „ősreménye“ a keresztény létértelmezésben mint a *mennyország várása* kap konkrét kifejezést. Az embert mindenkor vonzotta az ismeretlen, mint olyasmi, ami szebb és meghódításra méltó. Amit az ember a benne lakozó ősremény sokrétű visszatükrözéseként elér és megsejt, az a „haza“, a „beteljesült pillanat“. Abelárd, ez a nyugtalan skolasztikus, azt mondta: „A cél az a közösség, amelyben a vágy már nem előzi meg a kívánt dolgot, és ahol a beteljesülés nem kisebb a vágnál“. Ha igaz az, hogy az embert jövője ösztönzi arra, hogy igazi emberré váljék; ha igaz az, hogy az ember eddig még „fel nem fedezett“ lényege túlszárnyalja a multat és a jelent: akkor a keresztény gondolat az abszolút jövőről, a mennyországról, az emberi életnek egyik leghatalmasabb rúgóját fedi fel. Mennyország nélkül a föld nem volna elviselhető. A reménynek és a követelményeknek

mindig nagyobbnak kell lenniök a lehetőségeknél, ha a valóságot arra akarjuk kényszeríteni, hogy kihasználjon minden lehetőséget, amely bennefoglaltatik és felfedjen minden forrást, amely még el van rejtve. Ezért mindmáig a kereszténység volt az, amely az emberi vágyat, az „álmodozó ember“-t a legkomolyabban vette. A „felülmúlhatatlan“-t, amely a végső beteljesülésben vár ránk, a legnagyobb szerűbben a keresztény létértelmezésnek az az alapelve fogalmazza meg, amelyet Szent Pálnál olvasunk: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív fel nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt.“ Már ebből a szempontból is a kereszténység az a vallás, amely legjobban megfelel az ember belső strukturájának. A keresztények ezért érzik magukat szolidárisnak minden reménnyel, még akkor is, ha csupán földi reményről van szó. Aki a reménység nyelvét beszéli, az testvérünk. Talán öntudatlanul, mégis magában hordoz egy „teljesen egészséges“ világ — vagyis a mennyország — utáni vágyat. A mennyország gondolata nem más, mint a gyökeres remény magatartása, amely éppen ezért központi jelentőségű. A mennyország értelmi központja mindannak, ami az emberiség vágyaiban él.

Ezért kell csodálkoznunk azon, hogy olyan kevés keresztény engedi magát tudatosan megragadni a mennyország gondolatától. Nem nyugtalanító jel-e, ha meg kell állapítanunk, hogy a papok jelentős része már nem prédikál a mennyországról? Honnan ez a különös *közöny* vagy *képtelenség*? Bizonyos, hogy nem könnyű az örök életről szóló üzenetet „objektív“ módon hirdetni. Ha a mennyországról beszélünk, akkor — mint már jeleztük — az emberi élet legmélyebb titkát érintjük; olyan titkot; amely azonban már most benne van minden tettünkben és vágyunkban. A szavak sohasem fognak megfelelni a remény belső lényegének, transzcendentális céljának. Még a kinyilatkoztatás sem, amely ugyan világosan beszél az örök boldogság tényéről, de elhallgatja a beteljesülés módját és jellegét. Ki is tudná itt a földön leírni azt, amit a halállal történő találkozásban Isten mint kegyelmet, barátságot és szeretetet ad majd nekünk? A mennyországról nem tudunk megfelelő módon beszélni, de iránta érzett vágyunkról igen. Azt is tudjuk, hogy Isten — vágyakozásunknak tárgya — szent. A „reménykedők Istene“ olyan Isten, aki gondos és aggódó vendéglátó gazdaként jellemezte önmagát, aki csak vendégei megérkezésére vár. A várakozó Isten — az emberi szív vágyálma! Nem elég ez arra, hogy a mennyország egzisztenciális teológiáját emberi módon és élettől duzzadóan fejtsük ki, s mégis úgy, hogy benne fellelhető legyen a szent félelem az abszolútum előtt?

Hogy azonban a mennyországról ilyen élettől és élménytől duzzadó módon igazságokat mondhassunk ki, előbb néhány olyan *tévedést* kell kiküszöbölnünk, amely akadályoz bennünket abban, hogy Isten ragyogó

fényébe beletekinthessünk. Így pl. mindenekelőtt a „mozdulatlanság“ fogalmát kellene megmagyaráznunk. Teológiánk a mennyország lényegét a „visio beatifica“, a „boldogító színelátás“ fogalmával fejezi ki. Egyes teológusoknak sikerült ebből a fogalomból az unalom remekművét alkotniok. A középkori teológia skolasztikusai azonban a „látás“-t a Szentírás értelmezésében használták. A keleti udvarokban a „királyt látni“ annyit jelentett, mint jelenlétében élni. A nagy tömegnek nem volt megengedve, hogy eljusson a király közvetlen közelébe. A királyt csak ritkán, messziről, királyi pompába öltözötten láthatta. Csak közvetlen környezete látta őt olyannak, amilyen. A különbség tehát ebben van: az egyik tudja ugyan, kit néz, kivel találkozik, bensejében mégis idegen marad vele szemben; a másik ott él az események és találkozások közvetlen közelségében. Istent „látni“ tehát lényegében ezt jelenti: résztvenni az Ő életében részesülni teljességében, behatolni életének mélyébe, egy szóval: „Vele“ élni.

A „megismerni“ kifejezés sem jelent a bibliai nyelvhasználatban csupán értelmi tevékenységet, hanem két lénynek szeretetben való egyesülését. A Genezisben olvassuk: „Ádám megismerte feleségét, Évát, és Éva áldott állapotba került és fiat szült“. Két embernek testi-lelki szeretetben való egyesülése lett tehát annak a megismerésnek jelképévé, amely Isten és az ember között a mennyországban létrejön, és amiben Krisztus az örök élet lényegét látta.

Ez a két, csak röviden megemlített példa már világosan mutatja, hogyan is kell a mennyországról gondolkodnunk. *Földi tapasztalatainkat* nemcsak szabad, hanem — mint egzisztenciánk legszebb és legtisztább élményeit — bele is kell vetítenünk a transzcendenciába, a „beteljesült felemelésbe“, hogy emberi módon gondolkodva, istenit sejtünk meg. Istennek emberrélevése óta jogunk van ahhoz, hogy „emberiesítsük“ az Istent. A mennyország nem „fénnyé átváltozott anyag“, nem „egy külső színjáték“ merev és fásult megbámulása, hanem a világnak örök létrehozása, sőt: — Istennel való együttlétünkön keresztül — annak újból való megteremtése. Aki azonban ismeri az emberi nyelvnek és földi tapasztalatainknak törekenységét, az a mennyország leírásánál igen óvatos lesz. Csak egy valaki adott hiteles leírást a mennyországról, az ti., aki leszállt a mennyből, Jézus Krisztus. A teológus tehát helyesen teszi, ha tartózkodó udvariassággal Istent engedi beszélni a mennyországról, ha engedi magát megtermékenyíteni a Szentírás képes beszédmódjától, hogy ismét remény térjen a szívekbe és hogy a lelkekben szeretet ébredjen. „Csak Isten beszél helyesen Istenről“ — mondja Pascal a „Pensées“ 799. töredékében. Csak Krisztus beszélt helyesen a mennyországról, az ő módján: földien-közvetlenül, naívan, meghittén és szépen. És mit mondott ő az örök beteljesülésről?

Krisztus mindenkinek a maga sajátos boldogságát ígérte. Hogy sejt-

telmet adjon Istennel való örök együttlétünk boldogságáról, Krisztus az ő kinyilatkoztatásában — mind az evangéliumokban, mind pedig a Titkos Jelenésekben — gondosan kerüli a szomorúság és levertség képeit. A mennyország *szenvedés-nélküliséget* jelent. Ez az újszövetség egyik vissza-visszatérő gondolata, valahányszor az örök dicsőségről beszél. Az üdvözültek „vígasztalást nyernek“, beteljesülést; Isten maga törli le szemükről a könnyet. Halál nem lesz többé, sem szomorúság, sem jajgatás, sem fájdalom, sem fáradság. Nem fognak többé éhezni és szomjazni. A nap nem égeti őket, sem a tűz heve. Az üldözöttek bírni fogják a mennyet. A kinyilatkoztatás egyik képet a másikhoz fűz, hogy örök megajándékoztatásunk végtelen örömet teljes egyszerűséggel hozza közel emberi tapasztalatainkhoz: „Beteljesedett . . . Én a szomjazónak ingyen adok az élő vizek forrásából — En Istene leszek, s ő az én fiam.“ — Krisztus a győzöt meg fogja vallani Atyja és az ő angyalai előtt. — Az igazak vele együtt fognak Isten trónján ülni. — Az üdvözültek fehér ruhát és koronát kapnak; a világot fogják megítélni; ragyogni fognak, mint a nap; Isten a hajnalcsillagot adja nekik. — A boldogság képei ezek, a tisztaság, a világosság, az élet képei; olyan képek, melyeket a legegyszerűbb ember is megért és mégis — mélységes szimbolikájukkal — meghaladnak minden kimondhatót. Melyik teológus értékelte már ki ezeket a képeket: ülni az Isten trónján, a világ felett ítélkezni, napnak és fénynek lenni, a fenség koronáját viselni, bírni a hajnalcsillagot?

A bibliai képek kiegészítéseként álljon itt egy idézet *Abbé Arminjon*-tól. Lísieux-i Kis Szent Teréz, olyan szent, aki teljesen a hite által megtapasztalt mennyország közelében élt, első és felejtethetetlen benyomását a mennyországról ennek a szövegnek olvasásakor szerezte: „És a hálás Isten azt mondja majd: most én vagyok soron! Hogyan is válaszolhatnék másként azokra az adományokra, melyekben barátaim önmagukat áldozták fel, minthogy fenntartás nélkül önmagamat ajándékozom nekik? Ha a teremtés jogaát kezükbe tenném, ha fényem özönébe öltöztetném őket, mindez sok volna; sokkal több, mint amennyit kívánni vagy remélni mertek volna. Ez azonban nem lenne szívem végső lendülése. Többel tartozom nekik, mint a paradicsommal, többel, mint a tudás kincseivel: élettemmel, lényegemmel, örök és végtelen lényemmel tartozom nekik. Ezért szükséges, hogy lelkük lelke legyen, hogy átítassam és áthassam őket istenségemmel, ahogyan a tűz átizzítja a vasat. Amennyiben leplezetlenül megmutatom magam nekik, szemtől szembe egyesülnöm kell velük úgy, hogy megvilágítja és áthatja őket fenségem és kisugárzik létük minden pórusából, hogy megismerjenek engem úgy, ahogyan én ismerem őket, és így maguk is Istenné legyenek“.

Itt válik világossá: *a mennyország legnagyobb ajándéka maga Isten* — és mégis a teremtmények közvetítésével jut el hozzánk. „Isten lesz — számunkra — minden mindenben“. Az örökké szolgálatunkra álló

Isten! Megtörténik a megfoghatatlan: „Boldogok a szolgálak, akiket uruk érkezése ébren talál! Bizony mondom nektek: felövezi magát, asztalához ülteti és gondosan kiszolgálja őket.“ Isten maga lesz létünk helye. Nem mintha a dolgok, a személyek és események megszűnnének azok lenni, amik, hanem úgy, hogy Isten ezer alakban maga jön eléjük, és mert kis, véges valóságukat hatalmas jelenlétével felemeli, és belőlük véges alakzatban megjelenő végtelen ajándékokat formál. A boldogság és megajándékozottság minden adománya felénk árad, Isten önjándékozásának hullámaként. Mindenféle panteizmus csak gyerekes álmodozás Istennek a teremtménnyel való egyesüléséhez viszonyítva, ahol a különbség nem tűnik el, csak fokozza az egyesülés bensőségét.

Krisztus mindenkinek örök eleveniséget ígért. Kiséreljük meg — mindeféle bonyolult és nagy rendszerezés nélkül, a kinyilatkoztatás nyelvét szimbolikus közvetlenséggel és nem egy mitoszتانított örökkévalóság vérszegény és sovány eszmevilága szerint értelmezve — beljebbhatolni az isteni ígélet megértésébe. Mégegyszer: mit ígér nekünk Krisztus mennyországgként? A szamaritánus asszonynak élő vizet ígér, a kafarnaumi szegényeknek az örök élet kenyerét, a halászoknak teli hálót, a pásztoroknak nagy nyájat és örökzöld legelőt, a kereskedőnek értékes gyöngyöket, a földművesnek azt, hogy ásója egyszer majd váratlan kincset hoz felszínre, a galileai parasztnak olyan vetést, amely százszoros gyümölcsöt terem; mindnyájunknak örök mennyegzőt, amely nem más, mint a szeretett személlyel való együttléti végtelen boldogságának jelképe. Az apostolok a görögöknek azt ígérték, ami számukra a legnagyobb boldogságot jelentette: tudást, ismeretet, biztonságot egy teljesen szellemi városban, ragyogó ékkövekből felépített átlátszó létet. Az Apokalipszis kapráztatóan ragyogtatja fel a világ színeit; értékes drágakövek neve hangzik el; a természet hangja emelkedik szólásra, s az ember diadaléneket énekel; a levegő tele van drága edényekből fel szálló illatokkal. Fehér paripán, lovagló seregektől körülvéve, megjelenik az, aki „Húséges“ és „Igaz“. Neve: „Isten Igéje“, „Királyok Királya“. Köntöse vértől ázott. Lényünket egy utolsó csatában átmentette a beteljesülésbe. Most a „bárány mennyegzőjét“ üli. Az égből hang hallatszik: „Nézd, az Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük.“

Annak szemlélése, amit már most az elrejtettségben sejtünk; annak meghallása, amit már ma, földi utáztatásban mint valami örök csendből kihallunk néha a világ lármájából; annak tapintható birtoklása, amit földi alakjában mégcsak érintünk, de soha igazán „kezünkben nem tartathatunk“: ez a mennyország. Megtörténik az a kimondhatatlan „valami“, amiért az Egyház a Szentlélekhez szóló himnuszban így imádkozik: „*Accende lumen sensibus*“. Isten fénye fog felragyogni minden érzékünkben. Egész egzisztenciánk Istennel kerül érintkezésbe. Minden szellemi

érzékletessé és minden érzékletes szellemivé lesz, és az ember a maga teljességében — amely test és lélek, lényeg és értelem, alak és fény egyszerre — fogja mindezt megtapasztalni. „A győzöt oszloppá teszem Isten templomában, és többé nem távozik el onnan.“ „Oszlop“-nak lenni az Isten templomában azt jelenti: mindig hatni, biztonsággal és nyugodtan hordani a világot, a végtelen egzisztencia örök eleveenségében. Ezekből a képekből már megsejthetjük, hogy közvetlen kapcsolatunk Istennel teljes *önmegvalósulásunkhoz* fog vezetni bennünket . . . Minden, amire az ember életében törekedett, de csak félig tudott megvalósítani, mindaz amivé nem lehetett, ami rejtve, tiltva volt előtte, vagy ami csak halvaszületett lehetőségként volt adva számára, mindez most teljes pompájában kibontakozik. Teste „személy“-vé, létének teljes kifejezésévé lesz. Olyan test, amelyet új, soha véget nem érő hatalmas szellem formált. Mivel azonban ez az önkifejlés mindig *önzetlenségben* megy végbe, a mennyországban az egész személy Istenhez és testvéreihez való odaadással, önmaga elhagyásával és a „másikba való belefedkezés“-sé lesz. Ebből már kiténik, hogy a mennyországban a boldogságot nem annyira magunkban, mint inkább másokban fogjuk megtalálni. Életünk szerettei lesznek számunkra a „mennyország“. A Te, akit szerettünk, örök boldogság forrása lesz számunkra. Egymásiránti szeretetünk új életeret hoz majd létre. A mennyország nem más, mint örök állapottá fejlődött és az örökkévalóságon keresztül folyton növekvő együttlét a szeretetben. Itt megtapasztaljuk majd annak a szeretetnek mélységét, a sugárzó és éltető lényegét, amely a szeretett Te-ből árad felénk. Örökké, elveszíthetetlenül együtt maradunk. Szeretetében egyszersmindenkorra otthonra találunk. És fordítva: a többiek számára, azok számára, akiket szeretünk, bennünk és általunk jön létre a mennyország. Mi teremtjük meg számukra a mennyországot, sőt: szeretteink számára mi leszünk a mennyország. Isten földi keresése tehát, amely egyben a mennyországra való előkészületet is jelenti, nem más, mint egy emberi Te iránti szeretetem ténye.

Krisztus azt ígérte, hogy mi magunk is „Isten“-né leszünk. Jézus ismét és ismét úgy jellemzi az örök életet, mint „*Istennel való egyesülés*“-t. „Aki szeret engem, megtartja tanításomat. Atyám is szeretni fogja őt, hozzá megyünk és benne fogunk lakni.“ — „Enni és inni fogtok asztalomnál Isten országában.“ — „Nézd, az ajtóban állok és zörgetek. Aki meghallja szavamat és kinyitja az ajtót, ahhoz bemegyek és vele étkezem, ő meg velem. A győztesnek megadom, hogy velem üljön trónomon, amint én is győztem és Atyámmal ülök trónján.“ Isten örök társammá válik. A mennyország *egyesülés, de nem keveredés, nem felszívódás, nem unalmas „egységesítés“.* A kettősség fennmarad, hogy így az eggyellevés öröme minél mélyebben megélhető legyen. Ahogyan egy hindú költő meglepő módon mondja: „Nem, nem önmagáért friss a víz, ha-

nem azért, hogy a szomjas ajkat felüldítse. Nem, nem önmagáért ragyog a gyöngy, hanem a benne gyönyörködő szem kedvéért. Mennyire nem tetszik nekem az a tan, amely egyetlen dologgá akar engem összeolvasztani Veled!“ Isten szeretetet teremt és Ő maga a szeretet. A szeretet pedig mindig ezt jelenti: Te. Átistenítésünk titka abban áll, hogy Istent így szólíthatjuk meg: „TE“! Az emberi szeretet vagy barátság példa arra, mi is történik a mennyországban Isten és közöttünk a szeretetben. Az emberi szeretet is közösséget, együttlétet teremt; az egymást szeretőket kölcsönös ajándékként egymást kapják cserébe. És ennek ellenére, sőt éppen ezért, sokkal inkább „személylé“ válnak, a szeretetben való igenlésük független központjaivá. Így Krisztus léte is az iránta érzett szeretetben saját énünké lesz, bár ezáltal nem veszítjük el saját énünket. Ő azonban Isten. Ebből következik valami, amit alig merünk kimondani: szerető odaadásomban Krisztusnak adom magam és egyszersmind visszanyerem életemet az Ő életével gazdagítva: Krisztussá leszek. Az Atya fia, mert Krisztus az Ő Fia. Isten iránti szeretetem ugyanaz, mint az Ővé, amellyel Atyját szereti: a Szentlélek. Így — földi életemben titokzatosan, de a mennyországban teljes nyíltsággal — „belevetettem“ az isteni Szentháromságba. Krisztus iránti szeretetem mögött, véges énem középpontjában, Isten mélysége tárul fel.

Feledjük el egy pillanatra az ilyen szavakat, mint „halhatatlanság“, „feltámadás“, „a világnak újjáélévése“, sőt ezt a szót is „mennyország“, és kíséreljük meg közelebbhozni érzésvilágunkhoz Istennel való együttlétünket, amelyet csak dadogva merünk kimondani, és beleérezni abba a titokteljes valamibe, amit Krisztus utolsóvacsorai imájában így fejezett ki: „A világ nem ismert meg téged. Én ismerlek téged, és így ők is megismerték, hogy te küldtél engem. Megismertettek velük és meg is foglak ismertetni, hogy a szeretet, amellyel engem szeretsz, bennük legyen és én öbennük.“

Az ember tehát Isten iránti szeretetének segítségével át tudja magát menteni az örökkévalóságba. Ez alapvető és döntő reményünk. Hogy hivatásunkhoz — ti. hogy Istent szeressük —, hűek maradjunk, már most meg kell kísérelnünk úgy élni, *mintha máris a mennyországban volnánk*: Krisztus barátjaiként. Krisztus fáradhatatlanul beszélt erről. Szeretnek lenni: ez a mi sorsunk és küldetésünk. Krisztus különféle neveken és elnevezésekkel ígért életet az Őt szeretetőknek: mennyország, az élők országa, tökéletes vigasz, kívánságaink beteljesülése, együttlét Istennel. A hozzá vezető utat is megmutatta: lemondás önmagunkról, szelídség, emberi irgalom, tisztaság, békeszerzés, éhség és szomjúság az igazság — vagyis a jóság világa — után. Mindezek a szeretetnek lényeges tulajdonságai, amelyekkel az ember önmagát nyeri el, amennyiben elajándékozza magát. Krisztus semmi mást nem tanított.

Ha és amennyiben keresztények vagyunk, minden okunk megvan

arra, hogy ujjongjunk itt a földön. Érezzük ugyan, hogy mennyire kemény és könyörtelen néha az élet; milyen ritkán koronázza siker törekvésünket. Gondok gyötörnek bennünket. Sikertelenség és baj mindennapi sorsunkhoz tartozik. Isten tud szenvedésünkről, és tudja azt is, hogy az emberi szenvedés semmiféle emberi csalafintasággal ki nem küszöbölhető, csupán — reménységgel. A remény nem emel ki bennünket korunk bajaiból, legfeljebb lehetővé teszi, hogy magunkra vegyük a jelen szenvedését, hogy hordozzuk a *jelen keresztjét*. Az ilyen ember boldog lesz Isten és az embertestvérek szolgálatában, még akkor is, ha élete öszetörik bele; még akkor is, ha veszett poszton áll. A világ fenyegető káosza elé veti magát, nem törődve azzal, hogy végül talán őt is maguk alá temetik a romok. Ugyanakkor azonban nagyon emberi is lesz: csendes, szerény, mindig ott segítve, ahol a világot az a veszély fenyegeti, hogy vissasüllyed a magányba és a reménytelenségbe. Az ilyen ember akkor is boldog lesz, ha belegörbül a háta, ha ráncos lesz belé az arca, ha egzisztenciája derékbatörik. A világ örök sorsa, az élet Isten felé irányulása megvalósult benne; mindörökre fennmarad általa a teremtés reménye: a mennyország!